

Чічань М. В.,

к.ю.н., доцент, доцент кафедри трудового права,
адміністративного права та процесу
Національного університету «Чернігівська політехніка»

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЯК ГАРАНТІЮ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УКРАЇНІ

Конституція України, як основа сучасного національного законодавства, велику увагу приділяє не лише правам та свободам людини, а також гарантіям їх здійснення. У визначеному аспекті необхідно звернути увагу на конституційне положення, відповідно до якого права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (стаття 3). Отже, у Основному Законі України, поряд із закріпленням прав і свобод людини, наголошується на обов'язковості їх гарантування з боку держави.

Право на соціальний захист не є винятком. Відповідно до частини першої статті 46 Основного Закону України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. У частині другій та третій зазначеної статті акцентується увага на гарантіях забезпечення права на соціальний захист. Так, насамперед гарантією визнається загальнообов'язкове державне соціальне страхування за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення. Крім цього, до гарантій віднесено створення мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними, а також надання пенсій, інших видів соціальних виплат та допомог, що є основним джерелом існування, на рівні, не нижче за прожитковий мінімум, встановлений чинним законодавством.

На наш погляд, саме визнання загальнообов'язкового державного соціального страхування пріоритетною конституційною гарантією права на соціальний захист зумовлює актуальність його дослідження та підтримує постійний науковий інтерес до глибокого та змістовного вивчення цього поняття, а також пояснює динамічний розвиток законодавства, яке покликано врегулювати основні правові, організаційні, економічні та інші аспекти загальнообов'язкового державного соціального страхування з метою ефективного функціонування державної системи соціального захисту.

14 січня 1998 року Верховною Радою України був прийнятий закон – Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, який набув чинності 19 лютого того ж року і на сьогодні діє в редакції від 13 лютого 2020 року (всього було 21 редакція). Цим Законом визначені принципи, а також загальні правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян в Україні. Завданням цього законодавства є встановлення гарантій щодо захисту прав та інтересів громадян, які мають право на пенсію та інші види соціального захисту.

Важко переоцінити значення вказаного нормативно-правового акта для формування та розвитку сучасної системи соціального захисту. Привертає увагу те, що цим Законом закріплюються більше ніж 10 базових термінів, які є ґрунтовними в досліджуваній сфері. Це, зокрема, дефініції таких понять, як загальнообов'язкове державне соціальне страхування, єдиний внесок загальнообов'язкового державного соціального страхування, страховий ризик, страховий випадок, страховий стаж, страхові фонди; визначається, хто належить до застрахованих осіб, страхувальників, страховиків та ін. Відповідно до положення статті 1 Основ, загальнообов'язкове державне соціальне страхування є системою прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі настання страхових випадків, передбачених законом, за рахунок грошових

фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом.

В Основах законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування (стаття 4) залежно від страхового випадку законодавець виділив 5 видів загальнообов'язкового державного соціального страхування. Відповідно до конкретних видів соціального страхування прийнято окремі закони: 1) *пенсійне страхування* – Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року; 2) *страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності*; 3) *страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності* – Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року та 4) *страхування на випадок безробіття* – Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року; 5) *медичне страхування* – не запроваджене. Кожен із вищезазначених нормативно-правових актів визначає правові, фінансові та організаційні засади конкретного виду страхування.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, хотілося б наголосити на важливості загальнообов'язкового державного соціального страхування, як конституційної гарантії забезпечення права на соціальний захист, яка покликана охопити найбільш імовірні в житті кожної людини страхові випадки. Проте динамічність сучасного життя зумовлює необхідність постійного дослідження та вдосконалення законодавства в цій надзвичайно важливій для всього суспільства сфері.